

HALK SAĞLIĞI ARAŞTIRMA VE UYGULAMALARI DERGİSİ

www.hasaud.com

KISA RAPOR

Türkiye'de İl Sağlık Müdürü ve Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanının Halk Sağlığı Uzmanı Olma Durumu

Investigation of the Public Health Specialist Status of Provincial Health Director and Head of Public Health Services in Turkey

Esra Çiçek¹, Mahmut Talha Uçar²¹ Dr., Konya İl Sağlık Müdürlüğü, Konya, Türkiye, ORCID: 0000-0003-4010-8596² Arş. Gör. Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0000-0002-1433-4832

ÖZET

Halk sağlığı uzmanlığı eğitimi, İl Sağlık Müdürlüğü ya da Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlığı dahil olmak üzere sağlık hizmeti sunan tüm sağlık kurumlarında yönetici olarak görev alabilecek özellik ve nitelikte uzman hekim yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Halk sağlığı uzmanları bu kurumlarda yönetici olarak çalışabilirken ayrıca araştırmacı, danışman ya da doğrudan hizmet sunan hekimler olarak da görev alabilmektedir. Bu tanımlayıcı çalışma da il sağlık müdürlüklerinin kurumsal internet sitelerinde mevcut olan İl Sağlık Müdürünün ve Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanının tanımlayıcı bilgileri değerlendirildi. Verilerin analizinde Office 2016-Excel programı kullanıldı. İl Sağlık Müdürlerinin %97,5'i (n=79) erkektir. Unvanlarına göre %43,3'ü (n=35) uzman hekim ve %42'si (n=34) pratisyen hekim ve kalan %14,7'si (n=12) ise öğretim üyesidir. Tüm müdürler arasında uzmanlık alanlarına göre %9,9 (n=8) ile ilk sırada Acil Tıp uzmanlığı bulunmaktadır. Yalnızca bir ilde, il sağlık müdürünün halk sağlığı uzmanı (Dr. Öğretim Üyesi) olduğu tespit edilmiştir. Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlarının %75,3'i erkektir. Unvanlarına göre %60,5'i (n=49) pratisyen hekim ve %32,1'si (n=26) uzman hekim, %5'i (n=4) öğretim üyesi ve 1'i diş hekimi 1'i ebidir. Tüm başkanlar arasında, uzmanlık alanlarına göre %13,6 (n=11) ile ilk sırada Halk Sağlığı uzmanları bulunmaktadır. 11 halk sağlığı uzmanının (2'si PhD) 1'i Doç. Dr., 1'i Dr. Öğr. Üyesidir. İl Sağlık Müdürü ve Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlarının çoğunlukla pratisyen hekim olduğu görülmüştür. Halk sağlığı uzmanlarının çalışma alanları dışında görevlendirilmeleri önlenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Halk Sağlığı Uzmanı, İl Sağlık Müdürü, Sağlık Yönetimi

ABSTRACT

Public health education aims to train specialist physicians who are qualified and qualified to work as managers in all health institutions providing health services, including the Provincial Health Directorate or the Directorate of Public Health Services. While public health specialists can work as managers in these institutions, they can also work as researchers, consultants or direct service providers. In this descriptive study, the descriptive information of the Provincial Health Director and the Head of Public Health Services available on the corporate websites of provincial health directorates were evaluated. Office 2016-Excel program was used for data analysis. 97.5% (n=79) of the Provincial Health Directors were male. According to their titles, 43.3% (n=35) were specialists, 42% (n=34) were general practitioners and the remaining 14.7% (n=12) were faculty members. Among all directors, emergency medicine was the most common specialty with 9.9% (n=8). In only one province, the provincial health director was a public health specialist (Dr. Faculty Member). 75.3% of the Heads of Public Health Services are male. According to their titles, 60.5% (n=49) were general practitioners, 32.1% (n=26) were specialists, 5% (n=4) were faculty members, 1 dentist and 1 midwife. Among all chairpersons, public health specialists ranked first with 13.6% (n=11) according to their specialty. Of the 11 public health specialists (2 PhDs), 1 is an Assoc. Member. Public health specialists should be prevented from being assigned outside their field of work.

Keywords: Public Health Specialist, Provincial Health Director, Health Management**Sorumlu Yazar:** Esra Çiçek, Konya İl Sağlık Müdürlüğü, Konya, Türkiye**E-posta:** memleketim.42@hotmail.com

GİRİŞ

Bir uzmanlık dalı olarak halk sağlığı, toplumun sağlık ihtiyaçlarına odaklanan; sağlık sorunlarını ve bu sorunlarla ilgili faktörleri araştıran, bunları iyileştirmeye yönelik faaliyetleri planlayan, uygulayan, denetleyen ve ölçme-değerlendirme süreçlerini yürüten bir bilim dalıdır. Halk sağlığı, sağlıklı yaşamı teşvik etmeyi amaçlayan evrensel bir felsefeye sahip olmakla birlikte, uygulamaları yerel sorunlara yönelik olarak şekillenir. Bu uzmanlık alanı, toplum sağlığını koruma ve geliştirme hedefiyle hem bireyleri hem de toplumu etkileyen sağlık politikalarını ve programlarını hayata geçirir (1). Halk sağlığı uzmanları bireysel tedaviden ziyade toplumun genel sağlık ihtiyaçlarına odaklanır. Sağlık sorunlarını belirlemek, sağlık politikalarını geliştirmek, sağlık hizmetlerine erişimi artırmak, bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıkları önlemek ve sağlık eşitsizliklerini gidermek gibi faaliyetlerde bulunur. Ayrıca çevresel faktörler, beslenme, eğitim, sanitasyon ve çalışma koşulları gibi halk sağlığını etkileyen çeşitli sosyal ve ekonomik faktörler üzerinde de çalışmalar yaparlar (2). Halk sağlığı uzmanları sağlık kurumlarında yönetici olarak çalışabilirken ayrıca araştırmacı, danışman ya da doğrudan hizmet sunan hekimler olarak da görev alabilmektedir (3). Ülkemizde 2023 Şubat ayı itibarıyla toplam 1165 halk sağlığı uzmanı bulunmakta olup Sağlık Bakanlığı kadrosunda 584 halk sağlığı uzmanı görev almaktadır (4). Halk sağlığı eğitimi, İl Sağlık Müdürlüğü ya da Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlığı dahil olmak üzere sağlık hizmeti sunan tüm kurumlarda yönetici olarak görev alabilecek özellik ve nitelikte uzman hekimler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye'de 81 ilde 81 İl Sağlık Müdürü ve 81 Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanı statüsü bulunmaktadır. Bu çalışma ile halk sağlığı uzmanlarının aldıkları eğitim kapsamında çalışması muhtemel kurumların başında gelen İl Sağlık Müdürü ve Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanı olarak görev alma durumlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma, tanımlayıcı bir epidemiyolojik araştırmadır. Çalışmanın evrenini, 81 ilin il sağlık müdürleri ve halk sağlığı hizmetleri başkanları oluşturmaktadır (n=162). Örneklem seçimi yapılmamış, tüm evrene ulaşılmıştır. Veriler, 5-6 Şubat 2024 tarihleri arasında 81 il sağlık müdürlüğünün kurumsal internet sitelerinden elde edilmiştir. İnternet sitesinde bilgi yer almaması durumunda, telefonla aranarak eksik bilgiler toplanmıştır. Müdür ve başkanlara ait özgeçmişlerde yer alan cinsiyet, unvan ve varsa tıpta uzmanlık alanlarına dair bilgiler incelenmiştir. Veri analizinde toplam, minimum, maksimum ve ortalama değerler ile yüzdeler ve frekans tabloları kullanılmıştır. Analiz sürecinde Office 2016-Excel programı kullanılmıştır. Çalışmada kamuya açık veriler kullanıldığı için etik kurul izni alınmamıştır.

BULGULAR

İl Sağlık Müdürlerinin %97,5'i (n=79) erkektir. Unvanlarına göre %43,3'ü (n=35) uzman hekim ve %42'si (n=34) pratisyen hekim ve kalan %14,7'si (n=12) ise öğretim üyesidir. Tüm müdürler arasında uzmanlık alanlarına göre %9,9 (n=8) ile ilk sırada Acil Tıp

uzmanlığı bulunmaktadır. Yalnızca bir ilde, il sağlık müdürünün halk sağlığı uzmanı (Dr. Öğretim Üyesi) olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. İl sağlık müdürlerinin tanımlayıcı özellikleri

	Sayı	%
Cinsiyet		
Kadın	2	2,5
Erkek	79	97,5
Unvan		
Prof. Dr.	4	4,9
Doç. Dr.	4	4,9
Dr. Öğretim Üyesi	4	4,9
Pratisyen Hekim	34	42,0
Uzman Hekim	35	43,3
Uzmanlık Alanı		
Kadın Hastalıkları ve Doğum	1	1,2
Ortopedi ve Travmatoloji	1	1,2
Çocuk Cerrahisi	1	1,2
Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	1	1,2
Halk Sağlığı	1	1,2
Radyasyon Onkolojisi	1	1,2
Beyin Cerrahisi	2	2,5
Kardiyoloji	2	2,5
Göğüs Hastalıkları	2	2,5
Aile Hekimliği	2	2,5
Genel Cerrahi	2	2,5
Göğüs Cerrahisi	2	2,5
Üroloji	2	2,5
Anestezi ve Reanimasyon	3	3,7
Kulak Burun Boğaz	3	3,7
Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji	3	3,7
İç Hastalıkları	3	3,7
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	7	8,6
Acil Tıp	8	9,9
Pratisyen Hekim	34	42,0
Toplam	81	100,0

Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlarının %75,3'i erkektir. Unvanlarına göre %60,5'i (n=49) pratisyen hekim ve %32,1'si (n=26) uzman hekim, %5'i (n=4) öğretim üyesi ve 1'i dış hekimi 1'i ebedir. Tüm başkanlar arasında, uzmanlık alanlarına göre %13,6 (n=11) ile ilk sırada Halk Sağlığı uzmanları bulunmaktadır. 11 halk sağlığı uzmanının (2'si PhD) 1'i Doç. Dr., 1'i Dr. Öğr. Üyesidir (Tablo 2).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmamızda İl Sağlık Müdürlerinin %42'sinin pratisyen hekim, %9,9'unun acil tıp uzmanı olduğu ve yalnızca birinin halk sağlığı uzmanı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, halk sağlığı uzmanlarına il sağlık müdürlüğü kadrolarında yeterince yer verilmediğini göstermektedir. Öte yandan, Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlarının yalnızca 11'i halk sağlığı uzmanıdır. Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlığı'na bağlı birimler arasında bulaşıcı hastalıklar, bulaşıcı olmayan hastalıklar, çocuk, ergen, kadın ve üreme sağlığı, çevre sağlığı, toplum sağlığı, aile hekimliği ile izleme, değerlendirme ve istatistik birimleri yer almaktadır. Halk sağlığı uzmanları, uzmanlık eğitimleri sırasında bu birimlerle ilgili hem teorik hem de pratik birçok eğitim almaktadır. Bu nedenle, halk sağlığı uzmanlarının bu alanlara daha

Tablo 2. Halk sağlığı hizmetleri başkanlarının tanımlayıcı özellikleri

	Sayı	%
Cinsiyet		
Kadın	20	24,7
Erkek	61	75,3
Unvan		
Diş Hekimi	1	1,2
Ebe	1	1,2
Doç. Dr.	2	2,5
Dr. Öğretim Üyesi	2	2,5
Uzman Hekim	26	32,1
Pratisyen Hekim	49	60,5
Uzmanlık Alanı		
Diş Hekimi	1	1,2
Acil Tıp	1	1,2
Genel Cerrahi	1	1,2
Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji	1	1,2
Ebe	1	1,2
Radyasyon Onkoloji	1	1,2
Radyoloji	1	1,2
Anestezi ve Reanimasyon	3	3,8
Aile Hekimliği	3	3,8
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	4	4,9
İç Hastalıkları	4	4,9
Halk Sağlığı	11	13,6
Pratisyen Hekim	49	60,6
Toplam	81	100,0

fazla katkı sağlayabilmesi için idare tarafından daha fazla sorumluluk verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Aralık 2021'de yayınlanan bir raporda, halk sağlığı uzmanlarının Sağlık Bakanlığı kadrolarında istihdam ve yöneticilik durumları incelenmiş ve hiçbir ilde halk sağlığı uzmanına İl Sağlık Müdürü olarak yöneticilik görevi verilmediği belirtilmiştir. Ayrıca, Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlığındaki halk sağlığı uzman oranı %4,9 olarak tespit edilmiştir (7). Zaman içerisinde halk sağlığı uzmanlarına hem il sağlık müdürü hem de halk sağlığı hizmetleri başkanı olarak daha fazla yer verildiği görülmektedir. Bu olumlu gelişme, 2010 yılından sonraki süreçte halk sağlığı anabilim dallarının uzmanlık kontenjanlarını artırması ve politika yapıcıların birinci basamak sağlık hizmetlerine verdiği önemin artışıyla ilişkili olabilir.

Sağlık Bakanlığı Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2024 yılında yayınlanan 2022 Sağlık İstatistikleri raporuna göre 149 bin 297 uzman ve pratisyen hekimin %64'ü (n=95.600) uzman hekimdir (5). İl sağlık müdürlerinin %42'sinin ise pratisyen hekim kalan %58'inin uzman hekim ve öğretim üyeleri olduğu görülmüştür. Bu oranın Türkiye'de bulunan tüm hekimlerin unvanlara göre dağılımına yakın olduğu görülmektedir. Sağlık Bakanlığı'nda il sağlık müdürlerinin branşlara göre dağılımının incelendiği bir çalışmada da çalışmamızla benzer şekilde %51,8'inin pratisyen hekim olduğu görülmüştür (6).

İl sağlık müdürleri ve halk sağlığı hizmetleri başkanları arasındaki cinsiyet farkı dikkat çekicidir. Türkiye'de genel istihdam oranlarına bakıldığında erkeklerin %65, kadınların ise %30,4 oranında istihdam edildiği görülmektedir (8). Ancak sağlık sektöründe kadınlar, erkeklere kıyasla daha fazla istihdam edilmektedir;

HASAUD 2024; 2(2): 98-101

sağlık insan gücünün %56'sı kadın, %44'ü ise erkeklerden oluşmaktadır (9). Bu veriler, sağlık sektöründe kadınların önemli bir istihdam oranına sahip olduğunu gösterse de yöneticilik görevleri açısından aynı durum geçerli değildir. İl sağlık müdürleri arasında kadın oranı %2,5 ve halk sağlığı hizmetleri başkanları arasında ise %24,7'dir.

Yurtdışında yapılan çalışmalarda da benzer bir durum gözlemlenmiştir. Bölgesel kamu sağlık hizmeti hastanelerinin liderlik pozisyonlarındaki kadın profesyonellerin oranı %74 iken, yönetim pozisyonlarındaki kadın temsil oranı %33,1'dir (10). Dünya genelinde kadınlar, sağlık iş gücünün %78'ini oluşturmasına rağmen, operasyonel pozisyonlarda yoğunlaşmakta, liderlik ve yönetim pozisyonlarında yeterince temsil edilememektedir (11-13). Son yirmi yılda (2000-2021) tüm OECD ülkelerinde kadın doktorların oranı artmış, 2021 yılında tüm doktorların yarısı kadın olmuştur. Türkiye'de ise bu oran %42'dir (14). Ancak çalışmamızdaki verilerle birlikte değerlendirildiğinde kadın hekimlerin sağlık yöneticiliği pozisyonlarında yeterince görev almadığı açıkça görülmektedir.

Bu durum, sağlık politikalarının şekillendirilmesi ve yönetim kararlarının alınmasında kadınların etkisinin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Kadın liderliğinin eksikliği, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sağlık hizmetlerine yansımaya neden olmakta ve bu hizmetlerin daha kapsayıcı hale gelmesini engellemektedir. Kadınların liderlik pozisyonlarındaki temsiliyetinin artırılması, sağlık politikalarının daha çeşitlilik içeren ve kapsayıcı bir yapıya kavuşması açısından kritik bir adımdır.

Çalışmamızda sadece İl Sağlık Müdürleri ve Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanları incelenmiştir. Gelecekteki çalışmalarda yönetici pozisyonda görev alan başkan yardımcıları, ilçe sağlık müdürü, merkez toplum sağlığı merkezi sorumlu hekimi, başhekim ve başhekim yardımcılarının da değerlendirilmesini önermekteyiz.

Sonuç olarak, halk sağlığı uzmanları, hastalık ve yaralanmaların önlenmesi ve sağlıklı davranışların teşvik edilmesi için diğer disiplinler ve sağlık hizmetleri alanlarındaki meslektaşlarıyla ve sektörler arasında birlikte çalışırlar. Ayrıca sağlık politikasının geliştirilmesi, hizmet ve programların planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi, bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıkların kontrolü, üreme sağlığı ve hastalıkları, çevre sağlığı ve sürdürülebilir kalkınma, iş sağlığı ve sağlık ekonomisi alanlarında da çalışırlar. Araştırma yöntemleri konusunda eğitim almışlardır ve araştırma bulgularının halk sağlığı politikası ve klinik müdahaleler için yorumlanması konusunda özel becerilere sahiptirler. Sağlık yönetimi ve davranış bilimleri alanındaki eğitimleri, sağlık hizmetlerine eşit erişimi amaçlayan devlet ve hükümet dışı hizmetlerdeki temel halk sağlığı işlevlerine katkıda bulunmalarını sağlar. Sağlık Bakanlığı'nda halk sağlığı uzmanlarının her düzeyde sağlık yöneticisi olarak atanmaları sağlanmalıdır. Böylece Sağlık Bakanlığı insan kaynaklarındaki sağlık insan gücüne olan gereksinim azalacak ve kaynak israfı da önlenecektir.

Diğer bir husus da kadın yönetici olmakla ilgilidir. Kadınlar kamu sağlık sisteminde çoğunluğu temsil etmektedir. Bununla birlikte, daha fazla sorumluluk ve karar alma pozisyonlarındaki temsilleri çok sınırlıdır. Bu

Türkiye'de İl Sağlık Müdürü ve Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanının Halk Sağlığı Uzmanı Olma Durumu: Kısa Rapor pozisyonlarda kadın temsiliinin artırılması toplum için güncel bir zorluktur ve bu cinsiyet farkının en aza indirilmesi için eşitlik politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Oztek Z. Public health specialists: occupational description in Turkey. *Cahiers de sociologie et de demographie medicales*. 2010 [08.09.2024]; 50(4): 433-444
2. CDC Foundation. Why Is Public Health Important? (Şu adresten erişilebilir: <https://www.cdcfoundation.org/what-public-health>) [08.09.2024]
3. Tıpta Uzmanlık Kurulu Müfredat Oluşturma ve Standart Belirleme Sistemi (TUKMOS). Halk Sağlığı Uzmanlık Eğitimi Çekirdek Müfredatı. 11.09.2019 (Şu adresten erişilebilir: <https://halksagligiyeterlik.org/halk-sagligi-uzmanlik-egitimi-cekirdek-mufredati/>) [08.09.2024]
4. Kılıç B, Çamur D, Erbaydar T. Halk Sağlığı Uzmanlarının İstihdamı. İçinde: Kılıç B, Erbaydar T, Çamur D (Eds). Türkiye'de Halk Sağlığının Yüzyılı ve Geleceği. Birinci baskı. Halk Sağlığı Uzmanları Derneği. Ankara 2023. ss 1-13.
5. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2022. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü. (Şu adresten erişilebilir: <https://www.saglik.gov.tr/TR-84930/saglik-istatistikleri-yilliklari.html>) [08.09.2024]
6. Gümüş M. Sağlık Bakanlığında Çalışan Halk Sağlığı Uzmanlarının Dağılımı. Sağlık Bakanlığında Çalışan Halk Sağlığı Uzmanları Derneği. Ankara 2021
7. Halk Sağlığı Uzmanlarının Sağlık Bakanlığı Kadrolarında İstihdamı ve Yöneticilik Durumu Raporu. HASUDER Sağlık Politikaları ve İstihdam Çalışma Grubu. Eylül 2022. (Şu adresten erişilebilir: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://hasuder.org/Duyurular/Eklindir/8829b13c-0954-c6c2-4baf-3a06ac045b27>) [08.09.2024]
8. TÜİK. İstatistiklerle Kadın, 2023. (Şu adresten erişilebilir: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2023-53675#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=Adres e%20Dayal%C4%B1%20N%C3%BCfus%20Kay%C4%B1t%20Sistemi,1'ini%20ise%20erkekler%20olu%C5%9Fturdu.>) [08.09.2024]
9. Sağlık Bakanlığı Personelinin Unvan, Cinsiyet, Yaş Bazında Dağılımı! (Şu adresten erişilebilir: <https://www.saglikpersonelihaber.net/saglik-bakanligi-personelinin-unvan-cinsiyet-yas-bazinda-dagilimi#>) [08.09.2024]
10. Pérez-Sánchez, S., Madueño, S. E., & Montaner, J. Gender Gap in the Leadership of Health Institutions: The Influence of Hospital-Level Factors. *Health equity*. 2021 [08.09.2024]; 5(1): 521-525. <https://doi.org/10.1089/heaq.2021.0013>
11. McDonagh KJ, Bobrowski P, Hoss MAK, Paris NM, Schulte M. The Leadership Gap: Ensuring Effective Healthcare Leadership Requires Inclusion of Women at the Top. *Open J Leadersh*. 2014 [08.09.2024]; 3(2): 720-726. <https://doi.org/10.4236/ojl.2014.32003>
12. Lantz P. M. Gender and leadership in healthcare administration: 21st century progress and challenges. *Journal of healthcare management / American College of Healthcare Executives*. 2008 [08.09.2024]; 53(5): 291-303.
13. Talib, Z., Burke, K. S., & Barry, M. Women leaders in global health. *The Lancet. Global health*. 2017 [08.09.2024]; 5(6): e565-e566. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(17\)30182-1](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(17)30182-1)
14. Health at a Glance 2023 OECD Indicators. Şu adresten erişilebilir: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/health-at-a-glance-2023_7a7afb35-en